

ЛЕКЦІЯ №6. РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

План

6.1. Загальні положення розслідування професійних захворювань

6.2. Процедура розслідування професійного захворювання

6.2.1. Робота комісії з проведення розслідування професійного захворювання

6.2.2. Діяльність роботодавця під час проведення розслідування професійного захворювання

6.2.3. Оформлення акта розслідування причин хронічного професійного захворювання (отруєння) та вжиття заходів до запобігання його виникненню

6.3. Заходи до запобігання виникненню хронічних професійних захворювань (отруєнь)

6.1 Загальні положення розслідування професійних захворювань

Професійні захворювання розслідуються за двома процедурами:

1. Гострі професійні захворювання (отруєння) розслідуються за процедурою розслідування нещасних випадків та гострих професійних захворювань (отруєнь) на виробництві.

Разом з тим у процедурах розслідування нещасного випадку і гострого професійного захворювання є деякі відміни:

у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння), пов'язаного з виробництвом, крім акта за формою Н-1, складається картка обліку професійного захворювання (отруєння) за формою П-5;

у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) в склад комісії з розслідування включається лікар з гігієни праці територіального органу Держпраці.

В умовах поширення коронавірусної хвороби лабораторно підтвержені випадки інфікування гострою респіраторною хворобою COVID-19 медичних та інших працівників, що пов'язані з виконанням професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження на COVID-19, розслідуються як випадки гострого професійного захворювання згідно з Порядком розслідування. В розслідуванні усіх клінічно підтверджених випадків гострого професійного захворювання (зараження COVID – 19) беруть участь страхові експерти з охорони праці управління виконавчої дирекції Фонду та його відділень.

2. Хронічні професійні захворювання (отруєння) розслідуються за процедурою розслідування професійних захворювань. При цьому, слід зазначити, що саме процедура розслідування таких захворювань, на відміну від процедури розслідування гострого професійного захворювання (отруєння), розпочинається після, досить тривалого і складного підгото-

вчого періоду - встановлення зв'язку захворювання з умовами праці і визначення діагнозу професійного захворювання. Такий період включає декілька етапів:

встановлення підозри наявності в працівника хронічного професійного захворювання (отруєння);

складення санітарно-гігієнічної характеристики умов праці;

встановлення зв'язку захворювання з умовами праці;

формування висновку лікарсько-експертної комісії про наявність (відсутність) хронічного професійного захворювання (отруєння) і складання повідомлення високоспеціалізованим профпатологічним закладом охорони здоров'я стосовно хворого про хронічне професійне захворювання (отруєння) за формою П-3 (далі – повідомлення за формою П-3).

Підозра наявності у працівника хронічного професійного захворювання (отруєння) встановлюється після його звернення до закладу охорони здоров'я, що забезпечує надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги і виявлення у нього симптомів хронічного професійного захворювання. Керівник закладу охорони здоров'я висловлює підозру наявності у працівника хронічного професійного захворювання (отруєння) і направляє його для підтвердження наявності захворювання до лікаря профпатолога. Окрім того, керівник закладу охорони здоров'я протягом трьох робочих днів після виявлення у працівника підозри на хронічне професійне захворювання (отруєння) подає запит щодо складення санітарно-гігієнічної характеристики умов праці хворого і надає керівнику територіального органу Держпраці за фактичним місцезнаходженням підприємства (установи, організації), де працює (працював) хворий.

Копії запиту надсилаються:

робочому органу Фонду за фактичним місцезнаходженням підприємства (установи, організації), де працює (працював) хворий;

роботодавцю.

Санітарно-гігієнічна характеристика умов праці складається лікарем з гігієни праці територіального органу Держпраці за фактичним місцезнаходженням підприємства (установи, організації), де працює хворий, на запит керівника закладу охорони здоров'я, що забезпечує надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги і за поданням лікаря-профпатолога із залученням (у разі потреби) голови та членів комісії закладу охорони здоров'я, який проводить періодичні медичні огляди.

Для складення санітарно-гігієнічної характеристики керівник територіального органу Держпраці надсилає припис роботодавцю для надання необхідних документів за встановленою формою. Строк надання документів не повинен перевищувати 15 робочих днів з часу отримання зазначеного припису. У разі потреби зазначений строк може бути продовжено за згодою керівника територіального органу Держпраці з метою проведення роботодавцем додаткових лабораторних, інструментальних,

хронометражних та інших вимірювань (досліджень) умов праці, необхідних для складення санітарно-гігієнічної характеристики. Завірені в установленому порядку та узгоджені з робочим органом Фонду матеріали подаються до територіального органу Держпраці разом із супровідним листом.

Територіальний орган Держпраці протягом 15 робочих днів після одержання матеріалів від роботодавця проводить вивчення та аналіз документів, поданих власником підприємства, уповноваженим органом чи наглядовою радою підприємства (у разі її утворення).

Протягом п'яти робочих днів з дня проведення обстеження об'єкта складається відповідний акт у трьох примірниках, що зберігаються:

у територіальному органі Держпраці;

на підприємстві (в установі, організації), де працює (працював) хворий;

у робочому органі Фонду.

Акт підписується головою та всіма членами комісії. У разі незгоди із змістом акта член комісії підписує його з відміткою про наявність окремої думки, яку викладає письмово та додає до акта як його невід'ємну частину. З актом ознайомлюють працівника, робоче місце якого обстежувалося, або уповноважену ним особу, що засвідчується їх підписами. У разі відмови їх від підпису акт підписується свідками. Працівник або його уповноважена особа мають право обґрунтувати свою відмову.

Територіальний орган Держпраці протягом п'яти робочих днів після складення та підписання акта всіма членами комісії готує санітарно-гігієнічну характеристику. Строк складення санітарно-гігієнічної характеристики не повинен перевищувати 45 днів з моменту отримання відповідного запиту. Вимоги до інформації, яка зазначається в санітарно-гігієнічній характеристиці шкідливих та небезпечних факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу.

Санітарно-гігієнічна характеристика підписується лікарем з гігієни праці та затверджується керівником територіального органу Держпраці. Особи, які підписали акт обстеження умов праці, а також ті, що склали санітарно-гігієнічну характеристику, несуть відповідальність за достовірність зазначеної у них інформації щодо умов праці та трудового процесу згідно з вимогами законодавства.

На непрацюючих пенсіонерів або осіб, які не працюють, лікарем з гігієни праці територіального органу Держпраці складається інформаційна довідка про умови праці працівника у разі підозри в нього хронічного професійного захворювання (отруєння).

У разі коли працівник працював на кількох підприємствах (в установах, організаціях), санітарно-гігієнічна характеристика складається територіальним органом Держпраці, який здійснював державний нагляд (контроль) за останнім підприємством (установою, організацією), де

працював працівник, з додаванням у разі потреби інформаційних довідок від інших територіальних органів Держпраці, які здійснювали державний нагляд (контроль) за підприємствами (установами, організаціями), де він працював раніше.

Встановлення зв'язку захворювання з умовами праці і віднесення захворювання до хронічного професійного здійснюється відповідно до процедури визначеної Порядком розслідування та переліком професійних захворювань, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2000 р. № 1662.

Для встановлення остаточного діагнозу та зв'язку захворювання з впливом шкідливих і небезпечних факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу лікар-профпатолог області або міста направляє хворого до високоспеціалізованого профпатологічного закладу охорони здоров'я, якому МОЗ надало право встановлювати остаточний зв'язок захворювання з умовами праці, з відповідними документами.

Високоспеціалізовані профпатологічні заклади охорони здоров'я проводять амбулаторне та/або стаціонарне обстеження хворих і встановлюють діагноз хронічного професійного захворювання (отруєння). Перелік установ і закладів, що мають право встановлювати остаточний діагноз хронічних професійних захворювань, затверджується МОЗ і переглядається кожні п'ять років.

Професійний характер хронічного захворювання (отруєння) встановлюється лікарсько-експертною комісією високоспеціалізованого профпатологічного закладу охорони здоров'я (далі – лікарсько-експертна комісія), склад якої затверджує керівник такого закладу. У разі потреби до роботи лікарсько-експертної комісії залучаються спеціалісти (представники) територіальних органів Держпраці, підприємства (установи, організації), робочого органу Фонду, первинної організації профспілки, членом якої є хворий, або уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці (у разі, коли профспілка на підприємстві (в установі, організації) відсутня).

Рішення про зв'язок захворювання з умовами праці приймається на підставі клінічних, функціональних досліджень (амбулаторних або стаціонарних) з урахуванням відомостей, зазначених у:

трудовій книжці – для визначення стажу роботи в умовах дії виробничих факторів;

виписці з амбулаторної картки (форма 025/у);

історії хвороби за весь період спостереження;

направленні хворого на огляд до лікарсько-експертної комісії з медичним висновком лікаря-профпатолога;

санітарно-гігієнічній характеристиці умов праці;

інформаційній довідці про умови праці працівника, що складається лікарями з гігієни праці територіального органу Держпраці, який здійснює нагляд за підприємством (установою, організацією), у разі підозри в нього хронічного професійного захворювання (отруєння);

висновку фтизіатра, нарколога та інших документах (у разі потреби);

акті за формою Н-1 (у разі гострого професійного захворювання (отруєння)).

Діагноз хронічного професійного захворювання (отруєння) може бути змінений або відмінений високоспеціалізованим профпатологічним закладом охорони здоров'я, який його встановив раніше, на підставі результатів додатково поданих відомостей або проведених досліджень і повторної експертизи. Відповідальність за встановлення або відміну діагнозу хронічного професійного захворювання (отруєння) покладається на керівників таких закладів і голів лікарсько-експертних комісій. Рішення про підтвердження або відміну раніше встановленого діагнозу хронічного професійного захворювання (отруєння) оформляється висновком лікарсько-експертної комісії.

У спірних випадках остаточне рішення щодо встановлення діагнозу хронічного професійного захворювання (отруєння) приймається центральною лікарсько-експертною комісією державної установи "Інститут медицини праці Національної академії медичних наук України", у роботі якої мають право брати участь лікарі з гігієни праці територіального органу Держпраці, закладу охорони здоров'я, робочого органу Фонду, представники підприємства (установи, організації), первинної організації відповідної профспілки або уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці (у разі, коли профспілка на підприємстві (в установі, організації) відсутня), представники вищого органу профспілки. Оскарження рішення зазначеної комісії у разі незгоди хворого або роботодавця здійснюється у судовому порядку.

За наявності ознак стійкої втрати професійної працездатності внаслідок хронічного професійного захворювання (отруєння) заклад охорони здоров'я, що надає медичну допомогу працівникам підприємства (установи, організації), де працює хворий, або заклад охорони здоров'я за місцем його проживання направляє хворого на огляд до медико-соціальної експертної комісії для встановлення ступеня стійкої втрати професійної працездатності.

Висновок лікарсько-експертної комісії про наявність (відсутність) хронічного професійного захворювання (отруєння) видається працівникові, а його копія надсилається головному спеціалістові з професійної патології області або міста за місцем роботи або проживання працівника та робочому органу Фонду. Хворому видається довідка про стаціонарне обстеження у високоспеціалізованому профпатологічному закладі охо-

рони здоров'я. У зазначеному висновку, крім діагнозу, обов'язково зазначаються відомості про наявність (відсутність) професійного захворювання та придатність (непридатність) до роботи за професією у несприятливих (шкідливих) умовах праці.

Високоспеціалізованим профпатологічним закладам охорони здоров'я стосовно хворого складається повідомлення про хронічне професійне захворювання (отруєння) за формою П-3 (далі – повідомлення за формою П-3). Повідомлення за формою П-3 протягом трьох робочих днів після встановлення діагнозу надсилається керівникові підприємства (установи, організації), шкідливі виробничі фактори на якому призвели до виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння), територіальному органу Держпраці, який здійснює державний нагляд (контроль) за підприємством (установою, організацією), робочому органів Фонду за фактичним місцезнаходженням підприємства (установи, організації), а також профпатологу, який направив хворого до високоспеціалізованого профпатологічного закладу охорони здоров'я. Строк дії повідомлення за формою П-3 становить шість місяців з моменту встановлення діагнозу хронічного професійного захворювання (отруєння) у працівника.

6.2 Процедура проведення розслідування професійного захворювання

6.2.1 Робота комісії з розслідування професійного захворювання

Процедура розслідування професійних захворювань включає: роботу комісії з проведення розслідування причин виникнення професійного захворювання;

діяльність роботодавця щодо забезпечення проведення розслідування професійного захворювання;

оформлення акта розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння);

вжиття заходів до запобігання виникненню хронічних професійних захворювань (отруєнь)

Після отримання повідомлення за формою П-3 керівник територіального органу Держпраці протягом трьох робочих днів утворює комісію з проведення розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння) (далі – комісія з розслідування), до складу якої входять представники:

- територіального органу Держпраці (голова комісії);
- закладу охорони здоров'я, що надає медичну допомогу працівникам підприємства (установи, організації), де працює хворий, або за місцем його проживання (якщо він не працює);
- роботодавця;

- первинної організації відповідної профспілки або уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці (у разі, коли профспілка на підприємстві (в установі, організації) відсутня);
  - вищого органу профспілки,
  - робочого органу Фонду за фактичним місцезнаходженням підприємства (установи, організації),
  - інших органів, у разі потреби.

Зазначені заклади, органи та організації протягом однієї доби з моменту одержання повідомлення за формою П-3 повинні надати територіальному органу Держпраці письмову інформацію про прізвище, ім'я, по батькові та посаду представника (представників), якого пропонується включити до складу комісії з розслідування.

Комісія з розслідування зобов'язана:

- розробити програму розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння);
- розподілити функції між членами комісії, розглянути питання щодо необхідності залучення до її роботи експертів;
- провести розслідування обставин і причин виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння);
- скласти акт розслідування хронічного професійного захворювання (отруєння).

Комісія з розслідування проводить оцінку умов праці працівника за матеріалами раніше проведеної атестації робочих місць, архівних даних підприємства (установи, організації), територіального органу Держпраці, наукових установ, характеристики виробничих факторів на аналогічних виробництвах, результатів обстежень і досліджень, проведених атестованими лабораторіями в установленому законодавством порядку, вивчає приписи органів державного нагляду за охороною праці, подання посадових осіб робочих органів Фонду та представників профспілок, інструкції з охорони праці працівників, заключні акти періодичних медичних оглядів, накази (рішення, розпорядження) адміністрації підприємства про порушення працівником вимог правил та інструкцій з охорони праці, строків проходження періодичних медичних оглядів, картки обліку індивідуальних доз опромінення на робочому місці із джерелами іонізуючого випромінювання, одержує письмові пояснення посадових осіб, інших працівників з питань, пов'язаних із розслідуванням причин виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння), а у разі потреби вимагає проведення додаткових досліджень на робочому місці та бере участь у них, вивчає первинну медичну документацію хворого.

6.2.2 Діяльність роботодавця під час проведення розслідування професійного захворювання

Під час проведення розслідування професійного захворювання на роботодавця покладається низка важливих обов'язків щодо забезпечення роботи комісії з розслідування професійного захворювання та організації заходів щодо запобігання подібних захворювань. Роботодавець зобов'язаний:

- створити належні умови для роботи комісії з розслідування професійного захворювання, зокрема забезпечити приміщенням, засобами зв'язку, оргтехнікою, автотранспортом, спецодягом, спецвзуттям (у разі потреби), канцелярським приладдям тощо, а також за рішенням комісії залучити до роботи спеціалістів;
- забезпечити належне виконання обов'язків у роботі комісії з розслідування професійного захворювання представників підприємства (установи, організації), а у разі невиконання – внести відповідні зміни;
- притягнути згідно із законодавством до відповідальності працівників, дії або бездіяльність яких призвели до настання професійного захворювання та які допустили порушення вимог нормативно-правових актів про охорону праці, посадових інструкцій та інструкцій з охорони праці;
- компенсувати витрати, пов'язані з діяльністю комісії з розслідування професійного захворювання та залучених до її роботи експертів, інших спеціалістів, проведенням експертизи, на підставі документів, що містять відомості про господарську операцію та підтверджують її здійснення;
- відшкодувати витрати, пов'язані з відрядженням працівників, які є членами комісії з розслідування професійного захворювання, та інших залучених до її роботи осіб, у розмірах, передбачених нормами відшкодування витрат на відрядження за рахунок валових витрат шляхом перерахування відповідної суми на реєстраційні рахунки бюджетних установ в органах Казначейства та поточні рахунки суб'єктів господарювання у банківських установах України.
- в установленій для проведення розслідування строк подати комісії з розслідування:
  - відомості про професійні обов'язки працівника, документи та матеріали, що характеризують умови праці на робочому місці (дільниці, цеху);
  - необхідні результати експертизи, лабораторних досліджень для проведення оцінки умов праці;
  - матеріали, що підтверджують проведення інструктажів з охорони праці, копії документів, що підтверджують видачу працівникові засобів індивідуального захисту;

- приписи або інші документи, що раніше видані територіальним органом Держпраці та стосуються даного хронічного професійного захворювання (отруєння);
- результати медичних оглядів працівника (працівників), інші матеріали.

Роботодавець забезпечує друкування, тиражування та оформлення в необхідній кількості матеріалів розслідування професійного захворювання та після завершення розслідування надсилає їх органам, представники яких брали участь у розслідуванні.

За результатами розслідування професійного захворювання та на підставі висновків відповідної комісії роботодавець зобов'язаний проаналізувати причини виникнення професійного захворювання та згідно із законодавством притягнути до відповідальності працівників за порушення вимог законодавства про охорону праці.

6.2.3 Оформлення акта розслідування причин хронічного професійного захворювання (отруєння) та вжиття заходів до запобігання його виникненню

За результатами розслідування комісія складає акт розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння) за формою П-4 (далі – акт за формою П-4). Акт за формою П-4 є документом, в якому зазначаються основні умови, обставини та причини виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння), заходи щодо запобігання розвитку хронічного професійного захворювання (отруєння) та забезпечення нормалізації умов праці, а також встановлюються особи, які не виконали відповідні вимоги законодавства.

Акт за формою П-4 складається протягом трьох днів після закінчення розслідування у семи примірниках. Акт підписується головою та всіма членами комісії з розслідування. У разі незгоди із змістом акта член комісії з розслідування підписує його з відміткою про наявність окремої думки, яку викладає письмово, підписує та додає до акта як його невід'ємну частину. Акт, підписаний членами комісії з розслідування, протягом доби затверджується керівником територіального органу Держпраці та завіряється печаткою.

Після затвердження, акт за формою П-4 надсилається роботодавцем:

- територіальному органу Держпраці;
- хворому;
- робочому органу Фонду;
- первинній організації відповідної профспілки або уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці (у разі, коли профспілка на підприємстві (в установі, організації) відсутня);
- вищому профспілковому органу;

- лікарю-профпатологу, який направив хворого до високоспеціалізованого профпатологічного закладу охорони здоров'я;
- підприємству (установі, організації).

6.3 Заходи до запобігання виникненню хронічних професійних захворювань (отруєнь)

Роботодавець зобов'язаний у п'ятиденний строк після закінчення розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння) розглянути матеріали розслідування та видати наказ про вжиття заходів до запобігання виникненню хронічних професійних захворювань (отруєнь). Про вжиття запропонованих комісією з розслідування заходів до запобігання виникненню хронічних професійних захворювань (отруєнь) роботодавець письмово інформує територіальний орган Держпраці, який здійснює нагляд за підприємством (установою, організацією), та робочий орган Фонду протягом зазначеного в акті за формою П-4 строку.

Контроль за своєчасністю та об'єктивністю проведення розслідування причин виникнення хронічних професійних захворювань (отруєнь), документальним оформленням, вжиттям заходів до усунення зазначених причин здійснюють територіальні органи Держпраці, робочі органи Фонду, профспілки або уповноважені найманими працівниками особи з питань охорони праці відповідно до їх повноважень.

Питання для самоконтролю

1. За якою процедурою розслідуються гострі професійні захворювання (отруєння)? Хто утворює комісію з розслідування професійного захворювання?
2. Хто входить до складу комісії з розслідування причин виникнення професійного захворювання?
3. В чому полягають дії роботодавця щодо розслідування причин виникнення професійного захворювання?
4. Які контрольні терміни під час проведення розслідування причин виникнення професійного захворювання?
5. Основні роботи, які виконує комісія з розслідування причин виникнення професійного захворювання
6. Яким чином здійснюється контроль об'єктивності розслідування причин виникнення професійного захворювання?
7. Наведіть коротку характеристику Акта за формою П-4?
8. Яким чином проводиться розслідування причин двох та більше професійних захворювань, на які страждає одна особа?

9. Яким чином визначаються професійні захворювання у працівників, які працювали за межами підприємства?

10. Яким чином визначаються професійні захворювання у працівників, які працювали на підприємствах колишнього СРСР?